

ŁUKASZ ROSIAK

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

DOPROWADZENIE DO SAMOBÓJSTWA NA SKUTEK NAMOWY LUB UDZIELENIA POMOCY

I. WSTĘP

Należy podnieść, że przestępstwo dotyczące doprowadzenia do samobójstwa poprzez namowę lub udzielenie pomocy zostało aktualnie stypizowane w rodzimym ustawodawstwie w ramach art. 151 k.k.¹ W treści dyspozycji tego przepisu wskazano, że kto namową lub przez udzielenie pomocy² doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie, podlega karze pozbawienia wolności od trzech miesięcy do lat pięciu.

Warto zauważyć, że jednostka pozbawiona możliwości uzyskania pomocy między innymi w sferze psychologicznej staje się podatna na

¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1600).

² W doktrynie prawnokarnej wskazuje się, że namowa oraz udzielenie pomocy do samobójstwa traktowane są w ramach dyspozycji art. 151 k.k. jako samoistne przestępstwo. W tym też zakresie uprzednio wskazany przepis stanowi normę o charakterze szczególnym, z uwagi na fakt, że typizuje zachowanie polegające na swoistym podżeganiu (tj. namowie) lub pomocnictwie (tj. udzieleniu pomocy) do popełnienia przez inną osobę czynu, który sam w sobie (tj. samobójstwo) nie stanowi przestępstwa. O powyższym wspomina B. MICHAŁSKI, *Komentarz do art. 151 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–221*, I, red. A. WĄSEK, R. ZAWŁOCKI, Warszawa 2010, Legalis.

różnego rodzaju oddziaływanie innych podmiotów mogących (w skrajnych przypadkach) dążyć (poprzez namowę lub udzielenie pomocy) do targnięcia się danej osoby na własne życie. Koszty społeczne oraz ekonomiczne utraty rocznie życia przez co najmniej kilka tysięcy obywateli³ – choć trudne do sprecyzowania – oscylują w granicach dziesiątek milionów złotych⁴. Należy podnieść, że skutki samobójstwa posiadają wieloraki wymiar społeczny z uwagi na fakt, że rolą społeczeństwa wydaje się ochrona przed dokonywaniem tego rodzaju nieodwracalnych czynów⁵.

Niemniej trzeba zauważyć, że aktualnie – tj. w obecnych rozwiązaniach legislacyjnych – brak jest zasady karania samego sprawcy dopuszczającego się zamachu na własne życie⁶. W doktrynie wskazuje się, że w zachodnim kręgu kulturowym moralna i prawna ocena samobójstwa kształtowała się przez stulecia pod wpływem chrześcijaństwa. W ślad za potępieniem religijnym i etycznym⁷ szły represje prawne, zarówno o charakterze symbolicznym – samobójcy odmawiano chrześcijańskiego pochówku lub nawet bezczeszczono jego zwłoki – jak i bardziej rzeczowym (zwłaszcza dla pozostałych przy życiu krewnych samobójcy), na przykład konfiskata majątku nieszczęśnika⁸.

³ Notatka informacyjna Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 8 września 2017r.; <http://bit.ly/zp19-3-5> (dostęp: 22 grudnia 2018 r.). Podobnie w powyższym zakresie kształtują się nowsze statystyki udostępnione na stronie Komendy Głównej Policji <http://bit.ly/zp19-3-6> (dostęp: 22 marca 2019 r.). Przykładowo w 2016 r. Komenda Główna Policji odnotowała 5405 przypadków samobójstw na terenie Polski, natomiast w 2017 r. liczba samobójstw wyniosła 5276.

⁴ W. BRODNIAK, *Ramowy program zapobiegania samobójstwom w Polsce za lata 2012 – 2015*, <http://bit.ly/zp19-3-7> (dostęp: 28 grudnia 2018 r.), s. 2.

⁵ A. BĄBIK, D. OLEJNICZAK, *Uwarunkowania i profilaktyka samobójstw wśród dzieci i młodzieży w Polsce*, «Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka» 2/2014, s. 100.

⁶ O powyższym wspomina K. WIAK, *Komentarz do art. 151 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2018, Legalis.

⁷ S. ZAŁĘSKI, *Psychologia samobójstwa*, Kraków 1877, s. 3.

⁸ J. MALCZEWSKI, *Problemy z prawną kwalifikacją lekarskiej pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.)*, «Prokuratura i Prawo» 1/2008, s. 21.

Z drugiej jednak strony zasadne wydaje się karanie za doprowadzenie lub pomoc w samobójstwie. W doktrynie⁹ wskazuje się, że pomoc w samobójstwie¹⁰ uznawana jest za występki w niemalże każdej zachodniej demokracji.

Należy przy tym podkreślić, że przedmiotem stypizowanego w ramach dyspozycji art. 151 k.k. występkę pozostaje tak niezwykle istotne dobro chronione prawem, jak życie człowieka¹¹.

II. HISTORIA DOTYCHCZASOWEJ KARALNOŚCI ZA POMOC W SAMOBÓJSTWIE NA ZIEMIACH POLSKICH

Warto wskazać, że w okresie do czasu wejścia w życie kodeksu karnego z 1932 r.¹² na terenie II Rzeczypospolitej w dalszym ciągu obowiązywały kodeksy karne państw ościennych (tj. w zasadniczej mierze krajów zaborczych).

II.1. Pomoc w samobójstwie na ziemiach polskich przed rodzimą kodyfikacją

Należy podnieść, że na obszarze zaboru austriackiego obowiązywała generalnie ustawa karna z 1852 r., a na relatywnie niewielkim terytorium samego Spiszu oraz Orawy funkcjonował kodeks karny węgierski z 1878 r.¹³, który wyraźnie penalizował namawianie do samobójstwa¹⁴.

⁹ M. Boratyńska, *Przerywanie odżywiania w stanie wegetatywnym*, [w:] *Prawo wobec medycyny i technologii. Zbiór orzeczeń z komentarzami*, red. M. Safjan, Warszawa 2011, s. 428.

¹⁰ B. HOŁYST, *Przestępczość z perspektywy psychologii ewolucyjnej*, «Prokuratura i Prawo» 1/2010, s. 79.

¹¹ J. KOSONOĞA-ZYGMUNT, *Namowa i udzielenie pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.)*, «Prokuratura i Prawo» 11/2015, s. 47.

¹² Kodeks karny z 1932 r. który zaczął obowiązywać od 1 września 1932 r.

¹³ L. GARDOCKI, *Prawo karne*, Warszawa 2017, s. 30.

¹⁴ J. CIĄGWA, *Węgierski kodeks karny Károlya Csemegi*, «Z Dziejów Prawa» 5/2004, s. 74.

Kodeks węgierski penalizował namawianie do samobójstwa w przeciwieństwie do rozbudowanej ustawy karnej austriackiej z 1852 r.¹⁵, gdzie brak było wyodrębnienia typu przestępstwa polegającego na namowie lub pomocy do samobójstwa¹⁶. Na terenie zaboru pruskiego obowiązywał natomiast kodeks karny Rzeszy Niemieckiej z 15 maja 1871 r., w którym również brakowało wyszczególnienia tego rodzaju przestępstwa.

Inaczej jednak sytuacja wyglądała w przypadku zaboru rosyjskiego, gdzie obowiązywał kodeks karny z 1903 r. znany od nazwiska swojego twórcy¹⁷ jako kodeks Tagancewa. Należy podkreślić, że akt ten spotkał się w polskiej doktrynie prawniczej z uznaniem z uwagi na jego nowoczesność oraz technikę legislacyjną stojącą na wysokim poziomie¹⁸. W powyższym aspekcie warto podnieść, że w części dwudziestej drugiej zatytułowanej „O pozbawieniu życia” wskazano dwa istotne z punktu widzenia niniejszego artykułu przepisy. W pierwszej kolejności w ramach pomocy przy samobójstwie należy zaznaczyć, że „winny dostarczenia środka do samobójstwa, jeśli wskutek tego samobójstwo nastąpiło, będzie karany zamknięciem w domu poprawy na czas do lat trzech lub zamknięciem w twierdzy do lat trzech” (art. 462). W aspekcie zaś podżegania do samobójstwa – kodeks Tagancewa wskazywał, że „winny bądź podmówienia do samobójstwa osoby, nie mającej lat dwudziestu jeden, albo osoby, niezdolnej – o czym winowajca wiedział – do rozumienia natury i znaczenia tego, co czyni, lub do kierowania swojemi postępkami, bądź współdziałania w samobójstwie takich osób

¹⁵ Należy podnieść, że całość przetłumaczonej ustawy karnej austriackiej z 27 maja 1852 r. o karach, występkach i przekroczeniach razem z późniejszymi do niej odnoszącymi się ustawami i rozporządzeniami oraz orzeczeniami Trybunału Najwyższego została wydana w 1900 r. w Krakowie przez Józefa Rosenblatta i dostępna jest na stronie Biblioteki Cyfrowej UMCS, <http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/doccontent?id=15786> (dostęp: 17 grudnia 2019 r.).

¹⁶ M. BUDYN-KULIK, B. MICHALSKI, S. PIKULSKI, J. POTULSKI, § 4 *Pomoc do samobójstwa*, [w:] *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, red. J. WARYLEWSKI, Warszawa 2016, Legalis.

¹⁷ Nikołaj Tagancew (1843-1922), profesor Uniwersytetu w Petersburgu, twórca rosyjskiego kodeksu karnego z 1903 r.

¹⁸ W. WRÓBEL, A. ZOLL, *Zabór rosyjski*, [w:] *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2013, s. 68.

radą lub wskazówką, dostarczaniem środka lub usunięciem przeszkody, jeśli skutek tego samobójstwo lub jego usiłowanie nastąpiło, będzie karany: ciężkimi robotami na czas do lat ośmiu” (art. 463).

II.2. Doprowadzenie do samobójstwa w kodeksie karnym z 1932 r.

W dniu 10 listopada 1919 r. działalność rozpoczęła Komisja Kodyfikacyjna. Rezultatem wieloletniej pracy tego gremium był projekt kodeksu karnego, nazywanego często od nazwiska przewodniczącego sekcji prawa karnego prof. Juliusza Makarewicza¹⁹ – kodeksem Makarewicza. Warto nadmienić, że J. Makarewicz został członkiem Komisji Kodyfikacyjnej już na podstawie pierwszego aktu prawnego wydanego przez Józefa Piłsudskiego²⁰.

W tym miejscu trzeba zauważyć, że w doktrynie prawnokarnej wskazuje się na wysoki poziom opracowanego w 1932 r. kodeksu karnego²¹. Zwraca się również uwagę na to, że w czasie jego tworzenia odwoływano się do wielu istotnych konstrukcji legislacyjnych w obszarze tej dziedziny. Egzemplifikacją powyższego może stanowić swoista recepcja ogólnej części kodeksu szwajcarskiego (w tworzeniu czyjej wybitną rolę odegrał szwajcarski profesor prawa karnego Carl Stooss) czy kodeksu karnego norweskiego z 1902 r.

W ustawie karnej z 1932 r.²² czyn zabroniony polegający na doprowadzeniu do samobójstwa został określony w art. 228. Wskazano tam mianowicie, że kto namową lub przez udzielenie pomocy doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie, podlega karze więzienia do lat pięciu.

¹⁹ Juliusz Makarewicz (1872-1955), profesor m.in. Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, przewodniczący sekcji prawa karnego materialnego Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej.

²⁰ I. ZDUŃSKI, *Zasady i dyrektywy wymiaru kary w k.k. z 1932 r.*, «Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych. Miscellanea» 6/2016, s. 243.

²¹ J. KOREDCZUK, *Znaczenie kodeksu karnego z 1932 r. dla rozwoju nauki i prawa karnego w Polsce w XX wieku*, «Zeszyty Prawnicze» 11.2/2011, s. 45-46.

²² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571).

W doktrynie²³ przyjęto, że sam namawiający lub udzielający pomocy nie jest w tym wypadku podzégaczem lub pomocnikiem w cudzym przestępstwie – gdyż jako takie samobójstwo nie jest karalne – ale popełnia samoistne przestępstwo. W wyrażeniu bowiem „targnięcie się” zawiera się zarówno samobójstwo dokonane, jak i usiłowane. Rolą sędziego jest zaś każdorazowo ustalenie ścisłego związku przyczynowego, który może występować między namową czy udzieleniem pomocy przez sprawcę a targnięciem się na życie. Jednocześnie z punktu widzenia bytu tego przestępstwa indyferentne pozostają pobudki, którymi kierował się sprawca.

Wskazane uprzednio przestępstwo zostało usytuowane w kodeksie karnym z 1932 r. w rozdziale XXXV zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”. W rozdziale tym opisano również takie przestępstwa, jak zabójstwo (art. 225 k.k. z 1932 r.), dzieciobójstwo (art. 226 k.k. z 1932 r.), zabójstwo eutanatyczne (art. 227 k.k. z 1932 r.), tzw. pojedynki amerykański²⁴ (art. 229 k.k. z 1932 r.), nieumyślne spowodowanie śmierci (art. 230 k.k. z 1932 r.), spędzenie płodu (art. 231 k.k. z 1932 r.), przerwanie ciąży za zgodą (art. 232 k.k. z 1932 r.), przerwanie ciąży bez zgody (art. 234 k.k. z 1932 r.), ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 235 k.k. z 1932 r.), uszczerbek na zdrowiu (art. 236 k.k. z 1932 r.), inny uszczerbek na zdrowiu (art. 237 k.k. z 1932 r.), zabójstwo lub uszkodzenie ciała w pojedynku (art. 238 k.k. z 1932 r.), naruszenie nietykalności cielesnej (art. 239 k.k. z 1932 r.), bójkę i pobicie (art. 240 k.k. z 1932 r.), bójkę i pobicie z użyciem niebezpiecznego narzędzia (art. 241 k.k. z 1932 r.), narażenie na niebezpieczeństwo (art. 242 k.k. z 1932 r.), porzucenie (art. 243 k.k. z 1932 r.), udzielenie trucizny odurzającej (art. 244 k.k. z 1932 r.), narażenie na zarażenie chorobą weneryczną (art. 245 k.k. z 1932 r.), znęcanie się fizyczne lub moralne (art. 246 k.k. z 1932 r.), nieudzielenie pomocy (art. 247 k.k. z 1932 r.).

²³ K. SOBOLEWSKI, A. LANIEWSKI, *Komentarz do art. 228 k.k. z 1932 r.*, [w:] *Polski kodeks karny z 11 lipca 1932 r. wraz z prawem o wykroczeniach, przepisami wprowadzającymi i utrzymanymi w mocy przepisami kodeksu karnego austriackiego, rosyjskiego, niemieckiego i skorowidzem*, red. K. SOBOLEWSKI, A. LANIEWSKI, Lwów 1932, s. 119.

²⁴ *Ibidem*, s. 119.

II.3. Doprowadzenie do samobójstwa w kodeksie karnym z 1969 r.

Ustawa karna z 19 kwietnia 1969 r.²⁵ stypizowała przestępstwo doprowadzenia do samobójstwa w ramach swojego art. 151. Przepis ten stanowił, że kto namową lub przez udzielenie pomocy doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie, podlega karze pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do lat pięciu.

Wskazany wyżej przepis został umieszczony w rozdziale XXI dotyczącym przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. W rozdziale tym opisano również takie przestępstwa, jak zabójstwo (art. 148 k.k. z 1969 r.), dzieciobójstwo (art. 149 k.k. z 1969 r.), zabójstwo eutanatyczne (art. 150 k.k. z 1969 r.), nieumyślne spowodowanie śmierci (art. 152 k.k. z 1969 r.), przerwanie ciąży bez zgody (art. 152a k.k. z 1969 r.), przerwanie ciąży za zgodą (art. 152b k.k. z 1969 r.), ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 155 k.k. z 1969 r.), inny uszczerbek na zdrowiu (art. 156 k.k. z 1969 r.), uszczerbek prenatalny (art. 156a k.k. z 1969 r.), bójka i pobicie (art. 158 k.k. z 1969 r.), narażenie na niebezpieczeństwo (art. 160 k.k.), narażenie na zarażenie (art. 162 k.k.).

W kontekście wskazanego przepisu istotna pozostaje uchwała Izby Karnej Sądu Najwyższego z 24 marca 1993 r. w sprawie o sygn. akt I KZP 1/93²⁶ wskazująca, że w wypadku skazania sprawcy za dane przestępstwo, gdy zawarty w wyroku „opis czynu” uzasadnia jego kwalifikację jako występku znęcania się i jednocześnie umyślnego przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, albo innego umyślnego przestępstwa, którego skutkiem jest śmierć (w tym doprowadzenie do samobójstwa), sąd obowiązany jest do orzeczenia dwóch nawiązek (jednej na podstawie art. 59a pkt 1 k.k. z 1969 r., drugiej na podstawie art. 59a pkt 2 k.k. z 1969 r., niezależnie od wielkości aktów sprawczych i wielości pokrzywdzonych).

II.4. Doprowadzenie do samobójstwa w aktualnym kodeksie karnym z 1997 r.

Obecnie obowiązujący kodeks karny z 6 czerwca 1997 r. stypizował czyn zabroniony doprowadzenia do samobójstwa w art. 151 k.k. Przepis

²⁵ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 ze zm.).

²⁶ «OSNKW» 3-4/1993, poz. 17; Legalis nr 28034.

ten nie uległ nowelizacji od czasu wejścia w życie aktualnego kodeksu karnego.

Wyżej wymieniony przepis umieszczono w rozdziale XIX obejmującym przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. W omawianym rozdziale opisano również takie przestępstwa, jak zabójstwo (art. 148 k.k.), dzieciobójstwo (art. 149 k.k.), zabójstwo eutanatyczne (art. 150 k.k.), przerwianie ciąży za zgodą (art. 152 k.k.), przerwianie ciąży bez zgody (art. 153 k.k.), śmierć kobiety ciężarnej (art. 154 k.k.), nieumyślne spowodowanie śmierci (art. 155 k.k.), ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 156 k.k.), inny uszczerbek na zdrowiu (art. 157 k.k.), uszczerbek prenatalny (art. 157a k.k.), bójkę i pobicie (art. 158 k.k.), bójkę i pobicie z użyciem niebezpiecznych przedmiotów (art. 159 k.k.), narażenie na niebezpieczeństwo (art. 160 k.k.), narażanie na zarażenie (art. 161 k.k.) oraz nieudzielenie pomocy (art. 162 k.k.).

Warto podnieść, że aktualne brzmienie przepisu art. 151 k.k. stanowi literalne powtórzenie treści poprzednich regulacji²⁷.

W orzecznictwie sądów powszechnych wskazuje się, że inny jest zamiar i sposób działania sprawcy podlegającego do popełnienia zabójstwa pokrzywdzonego, a inne poczynania towarzyszą nakłanianiu do popełnienia samobójstwa, skierowane już bezpośrednio wobec osoby, która miałaby pozbawić się życia²⁸.

Warto również zwrócić uwagę, że osoba, którą się namawia lub której udziela się pomocy do targnięcia się na własne życie, musi ze względu na swoje właściwości psychiczne być w stanie rozpoznać w pełni znaczenie czynu i pokierować swoim postępowaniem. Przy braku takiego rozeznania (w przypadku np. dziecka lub osoby niepoczytalnej) czyn sprawcy może być uznany za przestępstwo z art. 148 k.k.²⁹

W obecnym brzmieniu przepisu art. 151 k.k. należy wskazać, że zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z 20 listopada 2014 r. w sprawie o sygn. akt IV KK 257/14³⁰ przestępstwo z art. 151 k.k. stanowi typ

²⁷ M. Kaszowicz, *Przypadki „naglej śmierci” w sprawach umorzonych z art. 151 k.k. i art. 155 k.k.*, «Pr. Pr.» 10/2018, s. 52.

²⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 16 grudnia 2003 r., II AKa 279/13.

²⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 13 listopada 2009 r., II AKa 276/09.

³⁰ Legalis nr 1765492.

przestępstwa *sui generis* (składnąd tak samo jak przestępstwo z art. 152 § 2 k.k.) obejmującego nakłanianie (co jest synonimem podżegania z art. 18 § 2 k.k.) albo pomoc (forma pomocnictwa z art. 18 § 3 k.k.).

III. UWAGI KOŃCOWE

W demokratycznym państwie prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej (co wynika z dyspozycji art. 2 obecnie obowiązującej Konstytucji RP³¹), nikomu nie powinno zależeć na depopulacji społeczeństwa wskutek samobójstwa³².

Trzeba podnieść, że dużą rolę w ramach zasad wyodrębnionych w prawie karnym materialnym odgrywa zasada subsydiarności, czyli pomocniczości prawa karnego w stosunku do pozostałych dziedzin prawa. Generalnie należy wskazać, że zasada ta sprowadza się do tego, że prawo karne samo w sobie nie może stanowić autonomicznego i skutecznego środka służącego likwidacji różnego rodzaju zjawisk ze sfery swoistych patologii społecznych w całkowitym zerwaniu z innymi dziedzinami. Warto podkreślić, że skuteczność tej instytucji z zakresu materii prawa karnego winna być każdorazowo rozpatrywana w szerszym kontekście polityki społecznej przy analizie wielu czynników mogących wywierać wpływ na poziom występowania konkretnego zjawiska w danej populacji³³.

Należy wskazać, że w zakresie przestępstwa opisanego w dyspozycji art. 151 k.k. liczba tego typu czynów zabronionych – co do zasady – wzrasta. Jak wynika bowiem z policyjnych statystyk³⁴, w 1999 r.

³¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

³² W myśl dyspozycji art. 38 Konstytucji RP Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia.

³³ T. BOJARSKI, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2008, s. 28.

³⁴ *Statystyka. Namowa lub pomoc do samobójstwa (art. 151 k.k.)*; <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko/63420,Namowa-lub-pomoc-do-samobojstwa-art-151.html> (dostęp: 22 marca 2018 r.).

stwierdzono dwa tego typu przestępstwa (przy 620 wszczętych postępowaniach), w roku zaś 2017 – 27 przestępstw (przy 3385 wszczętych postępowaniach).

Niemniej, poza ogólną tendencją należy zaznaczyć, że na tle przestępstwa z art. 151 k.k. pojawia się pewnego rodzaju fluktuacja (przy czym dotyczy ona przede wszystkim liczby przestępstw stwierdzonych; liczba postępowań wszczętych generalnie stale się zwiększa).

Warto podnieść, że w 2016 r. ogółem w Polsce śmiercią samobójczą zginęło nawet więcej osób niż w ramach mających wówczas miejsce wypadków drogowych³⁵.

Należy również zauważyć, że od 2008 r. (tj. od kiedy Centrum Badań Opinii Społecznych formułuje pytanie skierowane do respondentów w zakresie występowania myśli samobójczych) tendencja myśli samobójczych zaczyna sukcesywnie się zmniejszać i od 2014 r. pozostaje na stabilnym – relatywnie niskim poziomie – jednego przypadku na sto³⁶.

Zauważyć trzeba, że w zakresie regulacji prawnych dotyczących wielu profesji zawodowych znajduje się zapis w aspekcie obowiązku przeszkodzeniu samobójstwu³⁷. Niemniej należy także zwrócić uwagę na fakt, że częstokroć to właśnie ci, którzy powinni zapobiegać popełnianiu samobójstw (co uwidocznione jest np. w przypadku strażników więziennych lub pracowników służb społecznych), ulegają istotnemu stresowi prowadzącemu w skrajnych wypadkach – w połączeniu na przykład z wypaleniem zawodowym – do przypadków samobójstw³⁸.

Wskazać można, że jednym z elementów składających się na warunki ekonomiczne danej jednostki pozostaje czynnik bezrobocia³⁹, który występując w komparycji z brakiem odpowiednich środków materialnych,

³⁵ Notatka informacyjna Głównego Urzędu Statystycznego...

³⁶ CBOS, *Komunikat badań. Samopoczucie Polaków w 2008 r.*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_174_18.PDF, nr 174/2018, Warszawa 2018, s. 4.

³⁷ J. KOSONOĞA-ZYGMUNT, *Źródła prawnokarnego obowiązku przeszkodzenia samobójstwu. Część II*, «Ius Novum» 1/2015, s. 36.

³⁸ Z. LIZAK, *Konferencja – Stres, wypalenie zawodowe, samobójstwa – prewencja, postwencja wśród funkcjonariuszy służb mundurowych i pracowników służb społecznych*, «Państwo i Społeczeństwo» 3/2013, s. 195.

³⁹ M. SZCZEPANIEC, *Bezrobocie jako czynnik kształtujący wskaźniki przestępczości*, «Zeszyty Prawnicze» 12.3/2012, s. 167

może prowadzić do podjęcia przez daną osobę decyzji warunkującej samobójstwo. W powyższym kontekście w przypadku części samobójstw pewną rolę odgrywać będzie wewnętrzna niezgoda na dopuszczanie się zachowań *stricte* przestępczych w celu uzyskania koniecznych środków finansowych⁴⁰.

Niemniej szczególnie fundamentalny wydaje się obowiązek gwaranta wskazany w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym⁴¹. W tym bowiem akcie normatywnym określono takie powinności prawnorodzinne, jak wykonywanie pieczy nad dzieckiem, wzajemne wspieranie się rodziców i dzieci, a także wzajemną pomoc małżonków⁴².

Należy podkreślić, że w polskim społeczeństwie odsetek osób deklarujących potępienie zjawiska samobójstwa jest stosunkowo wysoki⁴³. W 1993 r. 44% respondentów wskazywało, że „zdecydowanie potępia” zjawisko samobójstwa, a 28% deklorowało, że „raczej potępia” zjawisko samobójstwa – zatem razem 72% ankietowanych zjawisko to potępiało.

Trzydzieści lat później, w 2006 r., liczba osób „zdecydowanie potępiających” zjawisko samobójstwa wzrosła o 7% do 51%, natomiast liczba osób deklarujących, że „raczej potępia” to zjawisko, wyniosła 24% (tym samym łączna liczba potępiających zjawisko samobójstwa wzrosła – w 2006 r. w porównaniu z 1993 r. – o 3% do 75%).

Istotnym elementem w zakresie jak najszerszego eliminowania zjawiska samobójstw pozostaje również należyte, permanentne i wnikliwe informowanie i edukowanie obywateli, że samobójstwo nie stanowi

⁴⁰ M. SZCZEPANIEC, *Kontrowersje wokół wpływu warunków ekonomicznych na poziom przestępczości*, «CPKiNP» 15.4/2011, s. 122. Autorka monografii słusznie wskazuje, że do czynników mogących oddziaływać na poziom przestępczości należy zaklasyfikować m.in. poziom ubóstwa czy bezrobocie.

⁴¹ Ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r. poz. 682).

⁴² J. KOSONOĞA-ZYGMUNT, *Źródła prawnokarnego obowiązku przeszkodzenia samobójstwu. Część I*, «Ius Novum» 4/2014, s. 54.

⁴³ A. SZYMANOWSKA, *Stosunek społeczeństwa polskiego do zachowań patologicznych, kontrowersyjnych i przestępczych*, «CPKiNP» 11.1/2007, s. 109.

rozwiązania jakiegokolwiek problemu⁴⁴. Ustalono⁴⁵, że znakomita większość osób usiłujących niegdyś popełnić samobójstwo – w rezultacie pewnego rodzaju terapii – wyraża swoistą akceptację powrotu do życia, co stanowi uświadomienie sobie sensu egzystencji.

Należy podkreślić, że problem samej pomocy w samobójstwie pozostaje elementem dyskusji o zagadnieniu eutanazji⁴⁶. W tym zakresie warto podnieść, że w wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 14 maja 2013 r. w sprawie *Gross v. Szwajcaria*⁴⁷ wskazano, że to przede wszystkim do władz krajowych należy wydanie szerokich i ważnych wytycznych co do tego, czy i na jakich warunkach osoba (która cierpi na śmiertelną chorobę) powinna mieć możliwość uzyskania śmiertelnej dawki leku pozwalającej na zakończenie życia. W powyższym kontekście trzeba wskazać, że w doktrynie⁴⁸ pojawiają się postulaty *de lege ferenda* zmierzające do rozważenia zasadności modyfikacji (bynajmniej nie likwidacji) treści samego przepisu art. 151 k.k. w kierunku wyraźniejszego rozgraniczenia zakresu tego przestępstwa oraz zabójstwa eutanatycznego⁴⁹.

Warto równocześnie podnieść, że w myśl dyspozycji art. 37a k.k. jeżeli ustawa przewiduje zagrożenie karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą ośmiu lat, można zamiast tej kary orzec grzywnę albo karę ograniczenia wolności, o której mowa w treści art. 34 § 1a pkt 1 k.k. (tj. obowiązek wykonywania nieodpłatnej, niekontrolowanej pracy na cele społeczne) lub art. 34 § 1a pkt 4 k.k. (obowiązek potrącania od 10% do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd). Wydaje się, że zasadne byłoby rozważenie możliwości

⁴⁴ J. SZYMAŃSKA, *Zapobieganie samobójstwom dzieci i młodzieży. Poradnik dla pracowników szkół i placówek oświatowych oraz rodziców*, Warszawa 2016, s. 5.

⁴⁵ M. MAKARA-STUDZIŃSKA, *Wybrane zagadnienia z problematyki suicydologii*, «Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska» 1/2001, s. 221.

⁴⁶ P. KOZŁOWSKA-KALISZ, *Eutanazja a udział w samobójstwie (uwagi na tle art. 151 k.k.)*, [w:] *Eutanazja*, red. M. MOZGAWA, Warszawa 2015, Lex.

⁴⁷ 67810/10, Lex nr 1314328.

⁴⁸ J. MAŁCZEWSKI, *Eutanazja. Gdy etyka zderza się z prawem*, Warszawa 2012, Lex.

⁴⁹ R. KOKOT, *Komentarz do art. 151 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. STEFAŃSKI, Warszawa 2018.

байд модыфкакцн тего прлпнсу – прлпрлз змннелснлн глрнел сннкцн, байд прлпрлз вллчлленнел певннх келгорнн прлстлпстлв (в тнм прлстлпстлв стлпнзлवलнел в рнмнх арт. 151 к.к.) сплд млжнлवलнел злстлवलнел прллз сяд арт. 37а к.к. В длктрннел прлвнлкарнел вскнзулел слл бовнел, жл влжлел внмнелнл прлпнсу стнवलнел елзлмплнфкнлцл длрлктлवलнел прлзлवलнелл нл орлзелнел злмннннх кнр влнлнелснлवलнел в прлзлпнлду влстлпклм л срдннлм кллжнрлзл гнлтннклवलнел⁵⁰. В тнм тлж злкрнелл нлзллнлбл злстнлवलнел слл нлд флктлм, кы прлстлпстлв вскнзлнел прллз улстлводнлвкел в рнмнх длсплзлцнн арт. 151 к.к., поллгнлжлцл вскн зл рлзллзовнлнл склткн⁵¹ в постлцн мнлрнлнелл гнлцлстлवलнел кчлवलнелл, нл злсллгулел нл вллчлленнел сплзл злкрлсу злстлवलнел нлрннл арт. 37а к.к. з уллгл нл лклवलнелснл, жл длтлчлл *de facto* нлжлвнлжнелснл длбрн крлнлнелл прллз прлвл, жлкнм лст ллджкнел жлцнел.

DOPROWADZENIE DO SAMOBÓJSTWA NA SKUTEK NAMOWY LUB UDZIELENIA POMOCY

Streszczenie

Nlnnelсzл артыкул описуел истлрнелл пенллзлцнн прлстлпстлв нлмowl ллб удлзелнел помлцл в снмлблжстлवल в рнмнх м.н. полскнх клдекслм кнрннх. Влжлел внмнелнел прлстлпстлв злстлл улжлел в клдекснел кнрннм з 1932 р., клдекснел кнрннм з 1969 р. орлз в клдекснел кнрннм з 1997 р. Актулнл мнкслмнлнл сннкцл з тлтулу тего влстлпкн – в злкрнелл кнзулел жлл трлвнлнл – лстл тлжснл з тл влстлпуллжлцл в клдекснел кнрннм з 1932 р. орлз в клдекснел кнрннм з 1969 р. Сннкцлел кнрнел злвслел полвннл блл стлслवलнел в олстлелчнлснл, ннелнелл в прлзлпнлду тлк влжкнел длбрн крлнлнелл прлвем жлк ллджкнел жлцнел влджлел слл, лжл истннел вннл млжнлवलнелснл полкнлгнлцлнл дл олповлелднлснл кнрнел днлнелл спрлвкн в злкрнелл кнрл блджлел длл ннелл рлелнл длелглнлснлцл.

⁵⁰ T. KACZMAREK, *Komentarz do art. 37a k.k.*, [w:] *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, red. T. KACZMAREK, Wrocław 2017, Legalis.

⁵¹ M. KRÓLIKOWSKI, *Komentarz do art. 151 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. I, *Komentarz do artykułów 117–221*, red. M. KRÓLIKOWSKI, R. ZAWŁOCKI, Warszawa 2017, Legalis.

LEADING TO SUICIDE AS A RESULT OF THE PERSUASION OR ASSISTANCE

Summary

This article describes the history of the penalisation of persuasion or assistance in suicide in various legal systems including the Polish penal codes. This crime was listed in the 1932 Criminal Code, the 1969 Criminal Code, and the 1997 Criminal Code. Currently the maximum penalty for this offence in terms of duration is the same as in the 1932 and 1969 Criminal Codes. Penalties should always be applied as a last resort, but in the case of a legally protected good as important as human life, it seems the criminal liability of offenders should be a punishment they will recognise as adequately severe with respect to the offence.

Słowa kluczowe: samobójstwo; namowa do samobójstwa; pomoc do samobójstwa; penalizacja; sankcja karna.

Keywords: suicide; persuading someone to commit suicide; helping someone to commit suicide; penalisation; penalty.

Literatura

- BĄBIK A., OLEJNICZAK D., *Uwarunkowania i profilaktyka samobójstw wśród dzieci i młodzieży w Polsce*, «Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka» 2/2014, s. 99-121.
- BOJARSKI T., *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2008.
- CIĄGWA J., *Węgierski kodeks karny Károlya Csemegi*, «Z Dziejów Prawa» 5/2004, s. 57-77.
- GARDOCKI L., *Prawo karne*, Warszawa 2017.
- HOŁYST B., *Przestępczość z perspektywy psychologii ewolucyjnej*, «Prokuratura i Prawo» 1/2010, s. 62-89.
- KACZMAREK T., *Komentarz do art. 37a k.k.*, [w:] *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, red. T. KACZMAREK, Wrocław 2017.
- KASZOWICZ M., *Przypadki „nagłej śmierci” w sprawach umorzonych z art. 151 k.k. i art. 155 k.k.*, «Prokuratura i Prawo» 10/2018, s. 47-63.
- KOKOT R., *Komentarz do art. 151 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. STEFAŃSKI, Warszawa 2018.

- KOSONOGA-ZYGMUNT J., *Namowa i udzielenie pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.)*, «Prokuratura i Prawo» 11/2015, s. 45-65.
- KOSONOGA-ZYGMUNT J., *Źródła prawnokarnego obowiązku przeszkodzenia samobójstwu. Część I*, «Ius Novum» 4/2014, s. 34-57.
- KOSONOGA-ZYGMUNT J., *Źródła prawnokarnego obowiązku przeszkodzenia samobójstwu. Część II*, «Ius Novum» 1/2015, s. 36-49.
- KOZŁOWSKA-KALISZ P., *Eutanazja a udział w samobójstwie (uwagi na tle art. 151 k.k.)*, [w:] *Eutanazja*, red. M. MOZGAWA, Warszawa 2015.
- KRÓLIKOWSKI M., *Komentarz do art. 151 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna, I, Komentarz do artykułów 117-221*, red. M. KRÓLIKOWSKI, R. ZAWŁOCKI, Warszawa 2017.
- LIZAK Z., *Konferencja – Stres, wypalenie zawodowe, samobójstwa – prewencja, postwencja wśród funkcjonariuszy służb mundurowych i pracowników służb społecznych*, «Państwo i Społeczeństwo» 3/2013, s. 195-199.
- MAKARA-STUDZIŃSKA M., *Wybrane zagadnienia z problematyki suicydologii*, «Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska» 1/2001, s. 219-231.
- MALCZEWSKI J., *Problemy z prawną kwalifikacją lekarskiej pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.)*, «Prokuratura i Prawo» 1/2008, s. 20-35.
- MALCZEWSKI J., *Eutanazja. Gdy etyka zderza się z prawem*, Warszawa 2012.
- MICHALSKI B., *Komentarz do art. 151 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117-221, I*, red. A. WĄSEK, R. ZAWŁOCKI, Warszawa 2010.
- SOBOLEWSKI K., LANIEWSKI A., *Komentarz do art. 228 k.k. z 1932 r.*, [w:] *Polski kodeks karny z 11 lipca 1932 r. wraz z prawem o wykroczeniach, przepisami wprowadzającymi i utrzymanymi w mocy przepisami kodeksu karnego austriackiego, rosyjskiego, niemieckiego i skorowidzem*, red. K. SOBOLEWSKI, A. LANIEWSKI, Lwów 1932.
- SZCZEPANIEC M., *Kontrowersje wokół wpływu warunków ekonomicznych na poziom przestępczości*, «CPKiNP» 15.4/2011, s. 107-123.
- SZCZEPANIEC M., *Bezrobocie jako czynnik kształtujący wskaźniki przestępczości*, «Zeszyty Prawnicze» 12.3/2012, s. 165-176.
- SZYMANOWSKA A., *Stosunek społeczeństwa polskiego do zachowań patologicznych, kontrowersyjnych i przestępczych*, «CPKiNP» 11.1/2007, s. 105-123.
- SZYMAŃSKA J., *Zapobieganie samobójstwom dzieci i młodzieży. Poradnik dla pracowników szkół i placówek oświatowych oraz rodziców*, Warszawa 2016.
- WARYLEWSKI J., *Wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – diagnoza statystyczno-kryminalna wybranych aspektów*, [w:] *Między nauką a praktyką prawa karnego. Księga jubileuszowa Profesora Lecha Gardockiego*, red.

- Z. JĘDRZEJEWSKI, M. KRÓLIKOWSKI, Z. WIERNIKOWSKI, S. ŻÓŁTEK, Warszawa 2014.
- WIAK K., *Komentarz do art. 151 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. GRZEŚKOWIAK, K. WIAK, Warszawa 2018.
- WRÓBEL W., ZOLL A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.
- ZAŁĘSKI S., *Psychologia samobójstwa*, Kraków 1877.
- ZDUŃSKI I., *Zasady i dyrektywy wymiaru kary w k.k. z 1932 r.*, «Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych. Miscellanea» 6/2016, s. 242-258.